

AZƏRBAYCAN MƏKTƏBLƏRİNDƏ TƏHSİLİN KEYFİYYƏTİNƏ TƏSİR EDƏN AMİLLƏR, MÜASİR DÖVRÜN TƏLƏBLƏRİ VƏ YENİLİKLƏR

AYNUR BƏDƏLOVA

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Ədəbiyyat kafedrasının müəllimi.

E-mail: badalovaaynurrr@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-9288-6218>

Məqaləyə istinad:

Bədəlova A. (2025). Azərbaycan məktəblərində təhsilin keyfiyyətinə təsir edən amillər, müasir dövrün tələbləri və yeniliklər. *Azərbaycan məktəbi*. № 3 (712), səh. 103–108

DOI:

10.30546/32898065.2025.3.1026

Məqalə tarixçəsi

Göndərib: 12.02.2025

Qəbul edilib: 21.04.2025

ANNOTASIYA

Məqalədə Azərbaycanın təhsil sistemindəki son yeniliklər, müəllimin peşəkar inkişafı, müasir tədris metodları, texnologiyaların tətbiqi və şagird mərkəzli yanaşmaların rolu araşdırılır. Müəllimin təlim və inkişaf imkanlarının genişləndirilməsi, müasir texnologiyaların tədrisdə istifadəsi və şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərinə uyğun tədris metodlarının tətbiqi kimi mövzulara diqqətin artırılması təhsilin keyfiyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Gələcək tədqiqatlar üçün stimul olaraq bu sahədə müəllimin innovativ tədris metodlarına necə uyğunlaşdığını və təhsil texnologiyalarının şagirdlərin öyrənmə imkanlarına necə təsir etdiyini araşdırmaq mümkündür. Həmçinin müəllim-şagird münasibətlərinin tədrisin keyfiyyətinə təsiri və valideynlərin təhsil prosesinə daha fəal cəlb olunmasının nəticələri də gələcək tədqiqatlar üçün maraqlı mövzular ola bilər. Məqalə təhsil sahəsindəki islahatların daha da dərinləşdirilməsi üçün mənbə kimi istifadə edilə bilər.

Açar sözlər: Təhsilin keyfiyyəti, müəllimin peşəkar inkişafı, şagird mərkəzli yanaşma.

FACTORS AFFECTING THE QUALITY OF EDUCATION IN AZERBAIJANI SCHOOLS, MODERN REQUIREMENTS AND INNOVATIONS

AYNUR BADALOVA

Lecturer at the Department of Literature, Azerbaijan State Pedagogical University. E-mail: badalovaaynurrr@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0002-9288-6218>

To cite this article:

Badalova A. (2025). Factors affecting the quality of education in Azerbaijani schools, modern requirements and innovations. *Azerbaijan Journal of Educational Studies*. Vol. 712, Issue III, pp. 103–108

DOI:

10.30546/32898065.2025.3.1026

Article history

Received: 12.02.2025

Accepted: 21.04.2025

ABSTRACT

The article explores the role of recent innovations in the Azerbaijani education system, the professional development of teachers, modern teaching methods, the integration of technologies, and student-centered approaches in education. The increasing focus on expanding teacher training and development opportunities, incorporating modern technologies into teaching, and applying instructional methods tailored to individual student characteristics enhances the quality of education. As a stimulus for future research, it is possible to investigate how teachers adapt to innovative teaching methods in this area and how educational technologies influence students' learning opportunities. Additionally, the impact of teacher-student relationships on the quality of teaching and the outcomes of more active involvement of parents in the educational process may be interesting topics for future research. The article can serve as a source for further deepening reforms in education and for developing the education system.

Keywords: Quality of education, teacher professional development, student-centered approach.

Son illərdə Azərbaycanın təhsil sistemində aparılan dəyişikliklər müasir dövrün çağırışlarına cavab vermək istiqamətində məqsədyönlü addımların atıldığını göstərir. Tədris proqramlarında müəyyən yeniliklərin tətbiqi, müəllimlərin peşəkar hazırlığına verilən diqqətin artması və texnologiyaların təhsilə integrasiyası bu istiqamətdə aparılan islahatların məqsədli və mərhələli şəkildə həyata keçirildiyini göstərir. Bununla yanaşı, həyata keçirilən islahatların real təsirini qiymətləndirmək üçün zamana və davamlı müşahidəyə ehtiyac olduğu da qeyd edilməlidir. Hesab edilir ki, bu yeniliklər şagirdlərin fərdi inkişafını dəstəkləyən, müəllimlərin yaradıcılığını stimullaşdıran və ümumilikdə təhsilin keyfiyyətinə müsbət təsir göstərən əsaslar yarada bilər. Əgər bu istiqamətlər ardıcıl və kontekstual şəkildə davam etdirilərsə, təhsil sistemi daha çevik və dayanıqlı formaya keçə bilər. Müəllimlərin peşəkar inkişafı təhsil sisteminin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün mühüm şərtidir.

Müasir təhsil metodlarının tətbiqi, şagirdlərin ehtiyaclarına cavab verən tədris mühitinin yaradılması və təhsil infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi müəllimlərin davamlı peşəkar inkişafını zəruri edir. R.Məmmədzaadənin qeyd etdiyi kimi "Təhsil məqsədlərinin elmi baxımdan düzgün müəyyənəşdirilməsinin mühüm əhəmiyyətinə baxmayaraq, onun nəticəliliyi, əlbəttə ki, hər şeydən əvvəl, təhsil prosesinin keyfiyyətindən asılıdır. Yüksək nəticələr məqsədin müəyyənəşdirilməsi ilə başlayarsa, onun həyata keçirilməsi adekvat vasitələrin seçimi və tətbiqi ilə həyata keçirilir" (Məmmədzaadə, 2010). Təhsil sistemində nailiyyətlərin qazanılmasında müəllim mühüm rol oynayır. Müəllim şagirdlərin şəxsi inkişafına töhfə verən, onların düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirən və sosial bacarıqlarını gücləndirən önəmli bələdçidir. Bu səbəbdən müəllimin şagirdə qarşı olan münasibətini, ünsiyyət bacarıqlarını və

pedaqoji yanaşmalarını da inkişaf etdirməsi zəruri hesab edilir. "Təhsilalanın savadlı və səriştəli şəxs kimi formalaşması müəllimin akademik bacarıqlarından, tədris təcrübəsindən və peşəkarlıq səviyyəsindən asılıdır"¹. İlk növbədə, müəllimin peşəkar inkişafına dair təşkil olunan təlim və seminarların əhəmiyyətini vurğulamaq olar. Müəllim müxtəlif peşəkar inkişaf proqramlarında iştirak etməli, müasir tədris metodları və texnologiyaları barədə məlumat əldə etməlidir. Bu ona yeni tədris üsullarını sinifdə tətbiq etmək və şagirdlərin öyrənmə prosesini daha effektiv idarə etmək imkanı verə bilər. Məsələn, interaktiv tədris materiallarından istifadə, rəqəmsal alətlərin tətbiqi və yaradıcı tədris metodlarının mənimlənməsi müəllimə dərslərin daha dinamik və maraqlı keçməsinə kömək edə bilər.

Eyni zamanda, müəllimin şəxsi inkişafına da diqqət yetirilməlidir. O öz peşəkar bacarıqlarını mütəmadi olaraq artırmalı, öz üzərində işləməli və təhsildəki yeniliklərə uyğunlaşmağa çalışmalıdır. Çünki "Ətrafımızdakı dünya dinamik, müxtəlif və daim dəyişəndir. Sürətlə inkişaf edən cəmiyyətimizdə təhsil sisteminin qarşısında duran əngəllərdən biri sadəcə olaraq uyğunlaşmaqdır"². Müəllim yalnız akademik biliklərlə deyil, həm də şagirdlərin psixoloji və emosional inkişafına yönəlmiş fəaliyyətlərdə də iştirak etməlidir. Müəllimin psixoloji hazırlığı onun şagirdlərə daha yaxşı dəstək verməsinə və tədris prosesində daha effektiv nəticələr əldə etməsinə imkan yarada bilər. Bu fikirlə razılaşırıq ki, "Müəllim öyrənməyi təmin edən və istiqamətləndirən, mənfi və müsbət yanaşmaları formalaşdıran şəxsdir. Yaşından, savadından, şəxsi keyfiyyətlərindən, xasiyyətindən asılı olmayaraq, şagirdi cəmiyyətin bir üzvü, fərdi kimi görmək, ona sevgi və hörmətlə yanaşmağı bacarmaq lazımdır. Şəxsiyyətinə hörmət olunan şagird psixologiyası sağlam, zehni aydın və millətinə faydalı bir insan kimi yetişəcəkdir"³. Deməli,

¹ <https://edu.gov.az/news-and-updates/16731>

² <https://www.creatrixcampus.com/blog/15-ways-to-improve-education-quality-and-student-achievement-with-outcome-based-education>

³ <https://arti.edu.az/wp-content/uploads/2023/05/Mu%C9%99llim-sagird-munasib%C9%99tl%C9%99ri.pdf>

təhsil yalnız bilik üzərində deyil, insan münasibətləri üzərində qurulduqda daha dərin və davamlı nəticələr verir. Bu onu göstərir ki, müəllimlər arasında əməkdaşlıq və təcrübə mübadiləsi müsbət nəticələr verə bilər. Bu məqsədlə məktəblərdə müxtəlif tədris komitələri və işçi qrupları təşkil edilə bilər. Bu komitələr müəllimlərin bir-birindən öyrənməsinə və tədris prosesində qarşılaşdıqları çətinlikləri birlikdə həll etməsinə şərait yarada bilər. Müəllimlər arasında əməkdaşlıq şagirdlərin təhsilində vahid yanaşmaların tətbiqini təmin edə və təhsilin keyfiyyətini artırma bilər.

Müəllim öz dərs proqramını, istifadə etdiyi metodları və şagirdlərlə qurduğu ünsiyyəti mütəmadi olaraq nəzərdən keçirməli və zəruri dəyişikliklər etməlidir ki, təhsil sahəsində qarşıya çıxan problemləri daha effektiv şəkildə həll edə bilsin. "Müəllim – gənc nəslin mənəvi aləminin memarı və cəmiyyətin öz övladlarının gələcəyini etibar etdiyi şəxsdir" (Əsgərova, 2022). Müəllimin peşəkar inkişafı yalnız məktəb daxilində deyil, həm də dövlət səviyyəsində də dəstəklənməlidir. Dövlət tərəfindən peşəkar inkişaf proqramlarının təşkili, müvafiq təhsil sahəsində beynəlxalq təcrübələrin tətbiqi və müəllimə stimullaşdırıcı təşviqlərin verilməsi onun inkişafını sürətləndirə bilər.

Müasir dövrün tələblərindən biri də texnologiyaların tədrisə inteqrasiyasıdır. İnteqrasiya müəllimlərə daha dinamik və interaktiv dərslər keçmək imkanı verir. Məsələn, müasir interaktiv lövhələr, onlayn resurslar və təbiiqlər müəllimə dərs materiallarını şagirdlərə daha cəlbedici və asan başa düşülən formada təqdim etməyə imkanlar açır. Texnologiyalar təhsil prosesinin fərdiləşdirilməsinə də kömək edir.

Bildiyimiz kimi, şagirdlər fərqli öyrənmə sürətinə və tərzinə malikdir. Texnologiya vasitəsilə hər şagird öz sürətinə uyğun öyrənmə imkanı əldə edir. Məsələn, onlayn tədris materialları və videolar şagirdlərə dərsləri evdə təkrar etmək imkanı verir. Eyni zamanda, şagirdlər öz öyrənmə proseslərini müstəqil şəkildə idarə edə bilər, bu da onların daha dərin və əhatəli öyrənməsinə kömək edir. Texnologiyalar həm də müəllimin tədris prosesini

daha səmərəli idarə etməsinə imkan verir. Müəllim dərslərin planlaşdırılması, şagirdlərin nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi və tədris metodlarının optimallaşdırılması üçün müxtəlif proqram və alətlərdən istifadə edə bilər. Bu cür vasitələr müəllimə dərslərin mütəmadi olaraq qiymətləndirilməsinə, hər şagirdin inkişafını izləməyə və dərslərdəki çatışmazlıqları müəyyən etməyə kömək edir. Bununla belə, texnologiyalar tədris prosesinə strateji şəkildə inteqrasiya olunmalıdır. Bu, müəllimin texnologiyayı yalnız şagirdlərin diqqətini çəkmək üçün deyil, həm də onların öyrənmə bacarıqlarını inkişaf etdirmək, yaradıcı düşünmək qabiliyyətlərini gücləndirmək və şagirdləri həyatda qarşılaşa biləcəkləri real problemləri həll etməyə hazırlamaq məqsədilə istifadə etməsinə tələb edir. Texnologiyanın tədrisə inteqrasiyası ilə bağlı bəzi çətinliklər də mövcuddur. Texnologiyanın istifadəsi bəzən müəllimin təhsil texnologiyalarına dair biliklərinin çatışmazlığından və ya şagirdlərin texnoloji avadanlıqlara çıxışlarının bərabər olmamasından asılı olaraq məhdudlaşa bilər. Bu səbəbdən müəllimlər üçün texnologiyalarla bağlı peşəkar təlimlər təşkil edilməli, eyni zamanda, məktəblər müasir texnoloji avadanlıqlarla təmin edilməlidir.

Müasir təhsilin inkişafında əsas istiqamətlərdən biri də innovativ yanaşmalardır. İnnovativ yanaşmalar tədris prosesinin bütöv yanaşma ilə yenidən düşünülməsi deməkdir. Məsələn:

Fərdi öyrənməyə yönələn metodlar: hər şagirdin sürətinə və maraqlarına uyğun təhsil.

Rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi: interaktiv lövhələr, onlayn platformalar, süni intellekt əsaslı öyrənmə alətləri.

Problem əsaslı öyrənmə: şagirdlərə real həyat problemləri üzərində işləməyə imkan verən üsul və ya forma.

Layihə əsaslı fəaliyyətlər: əməkdaşlıq, yaradıcılıq və tənqidi düşünmə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi.

Təhsildə innovativ yanaşmaların tətbiqi müasir dövrün tələblərinə cavab verən, yaradıcı və səmərəli tədris metodlarının inkişafını təmin edir. Bu yanaşmalar təhsil sahəsindəki fəal üsulları zənginləşdirir və şagirdlərin öyrənmə

prosesini daha interaktiv, cəlbedici və effektiv edir. Müəllim bu yanaşmalardan istifadə edərək dərslər mövzularını daha interaktiv və maraqlı edə bilər. Şagirdlərin öz potensialını tam ifadə etməsi üçün dərsləri onların maraq və ehtiyaclarına uyğunlaşdırmaq da bu yanaşmanın tərkib hissəsidir. "Dərs strateji bir vasitədir, texnologiyadır. Eyni zamanda, yaradıcı xarakterə malik olan bir öyrənmə prosesidir. Bu gün şagirdləri öyrənməyə cəlb edən hər bir dərslər o zaman intellektual imkanları ilə əhəmiyyət kəsb edəcəkdir ki, demokratik prinsiplərlə qurulacaq, qeyri-standart xarakter daşıyacaqdır" (Abbasov, Mehrabov, 2013). Bu, təhsilin fəal iştirakçılar arasında qarşılıqlı əlaqə üzərində qurulmasının vacibliyini vurğulayır. İnnovativ yanaşmaların tətbiqi müəllimin tədris bacarıqlarını artırır və şagirdlərə daha dərinlən öyrənmə imkanı təqdim edir. Belə yanaşmalarla müəllim yalnız məlumat ötürür, həm də şagirdlərə tənqidi və yaradıcı düşünmək, problem həll etmək bacarıqlarını da qazandırır bilir. Tədrisin bu cür inkişafı həm şagirdlərə, həm də təhsil sisteminə böyük fayda gətirə bilər.

Şagird mərkəzli yanaşmalar təhsil prosesində şagirdin ehtiyac və maraqlarını ön planda tutmaqla və onların öyrənmə prosesinə daha fəal cəlb edilməsini təmin etməklə müasir təhsil prosesinin ayrılmaz tərəfidir. Bu yanaşma tədrisin daha fərdiləşdirilmiş və şagirdlərin öyrənmə tərzinə uyğunlaşmış şəkildə həyata keçirilməsini təmin edir. Məqsəd hər bir şagirdin potensialını maksimal şəkildə inkişaf etdirmək, onların fərdi bacarıqlarına və ehtiyaclarına uyğun təhsil təcrübələri təqdim etməkdir.

Şagird mərkəzli yanaşmalarda müəllim dərslər prosesini şagirdlərin maraqlarına və bacarıqlarına uyğunlaşdırır. Müəllim şagirdlərin güclü tərəflərini aşkar edib, onlara uyğun tapşırıqlar verərək öz potensiallarını daha yaxşı ifadə etmələrini təşviq edir. Eyni zamanda, şagird mərkəzli yanaşmalar dərslər prosesində şagirdlərin müstəqil düşünmə və qərar vermə bacarıqlarını inkişaf etdirir. Müəllim şagirdləri aktiv şəkildə dərslər cəlb etməli, onların hər birinin fərdi ehtiyaclarını nəzərə alaraq dərslər planı hazırlamalıdır. Bu yanaşma şagirdlərin təhsil

sisteminə daha çox cəlb olunmalarına və onların şəxsi inkişafına dəstək verir.

Beləliklə, təhsildə keyfiyyət kompleks yanaşma ilə tənzimlənir. Bu ayrı-ayrı komponentlərin deyil, bütövlükdə sistemin inkişafına xidmət edir və nəticə etibarilə daha dayanıqlı, davamlı irəliləyişlərin əldə olunmasına şərait yaradır. Məqsədyönlü inkişaf üçün yalnız son nəticəyə yox, təhsilin planlaşdırılması, həyata keçirilməsi və qiymətləndirilməsi mərhələlərinin hər birinə diqqət yetirilməlidir. Məsələn, müəllimin peşəkarlığının artırılması ilə bağlı təhsil keçirilsə, bu təhsilin təsiri sonradan müşahidə olunmalı, tədrisin keyfiyyətində əks olunmalı və ehtiyac varsa, yeni dəstək tədbirləri ilə tamamlanmalıdır. M.Vəliyeva yazır: "Təhsildə keyfiyyətin artırılması həmişə aktual olan bir məsələdir. Keyfiyyətə nəzarət məqsədilə aparılan, bir növ yoxlayıcı və dəstəkləyici monitorinqlərin təşkili, prosesin təhlili, təhlillərdən sonra işə strategiyanın müəyyənləşdirilməsi və mövcud problemlərin aradan qaldırılması üçün həyata keçirilən işlər ümumi prosesin bir-birinə bağlı olan hallarıdır"⁴. Deməli, əgər məqsəd uzunmüddətli və dayanıqlı keyfiyyət artımıdırsa, bu, planlı və mərhələli şəkildə düşünülmüş yanaşma tələb edir. Bu yenilik və yanaşmalar təhsil sahəsində keyfiyyətin yüksəlməsinə və şagirdlərin öyrənmə bacarıqlarının inkişafına mühüm töhfələr verir. Düzgün qeyd olunur ki, "Azərbaycan məktəbi çalışır ki, gənclərimiz xalqımızın milli-mənəvi, əxlaqi dəyərlərinə sədaqət ruhunda tərbiyə alaraq böyüsünlər. Çünki vətənimizin, müstəqil Azərbaycanın gələcəyi bugünkü gənc nəslin düzgün təhsil-tərbiyəsindən asılıdır. Gənclərimizin qarşısında dövlətimizi, xalqımızı daha da irəli aparmaq, Azərbaycanın istiqlal və istiqbalını gücləndirmək kimi şərəfli vəzifələr dayanır"⁵. Dövlətin gələcəyi gənc nəslin necə yetişməsindən birbaşa asılıdır. Əgər təhsil sistemi şagirdlərə vətənpərvərlik, sosial məsuliyyət və mənəvi bütövlük aşılayırsa, bu yalnız fərdi inkişaf üçün deyil, həm də cəmiyyətin davamlı inkişafı üçün zəruridir.

⁴ <https://azedu.az/news/71798/>

⁵ <http://dashkesen-ih.gov.az/az/news/846.html>

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

- ¹ Abbasov, Ə., Mehrabov, A. (2013). İnkişaf Konsepsiyası: ümumi təhsilin perspektivləri. Azərbaycan müəllimi. səh. 4.
- ² Azərbaycanda təhsilin inkişafı dövlətin diqqət mərkəzindədir (2020). <http://dashkesen-ih.gov.az/az/news/846.html>
- ³ Əsgərova, D. (2022). Müasir şəxsiyyətin formalaşdırılmasında müəllimin rolu. Azərbaycan dili və ədəbiyyat tədrisi. № 3, səh. 80-88.
- ⁴ Hədəflərə tez çatmaq üçün problemləri görmək mühüm şərtidir (2023). <https://azedu.az/news/71798/>
- ⁵ How to improve the education system and facilitate change as a teacher leader (2024). <https://www.creatrixcampus.com/blog/15-ways-to-improve-education-quality-and-student-achievement-with-outcome-based-education>
- ⁶ Məmmədşadə, R. (2010). Təhsildə keyfiyyət aparıcı istiqamətlərdən biri kimi. Bakı, Müəllim nəşriyyatı, 170 s.
- ⁷ Mirzəşadə, G. (2023). Beynəlxalq təcrübədə təhsilin keyfiyyət göstəriciləri, təhsilin inkişafını stimullaşdıran mexanizmlər, qrant sistemi. Azərbaycan məktəbi, № 2.
- ⁸ Müəllim-şagird münasibətləri. (2023). <https://arti.edu.az/wp-content/uploads/2023/05/Mu%C9%99llim-sagird-munasib%C9%99tl%C9%99ri.pdf>
- ⁹ Təhsilin inkişaf strategiyası: nailiyyətlər və əsas hədəflər. (2020). <https://edu.gov.az/news-and-updates/16731>
- ¹⁰ What is Quality Education. (2024). <https://varthana.com/school/top-10-ways-you-can-improve-the-quality-of-education-in-your-school/>